

СТАНОВИЩЕ

от професор д-р Снежанка Запринова Топалова-Пиринска, дм
Катедра Консервативно зъболечение, ФДМ, МУ - София

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен
„доктор”

Област на висшето образование 7. Медицина и спорт
Професионално направление 7.2 Стоматология
Докторска програма Детска дентална медицина

Автор: д-р Севда Илиева Рималовска

Форма на докторантурата: самостоятелна подготовка

Катедра: Детска дентална медицина, ФДМ, МУ – Пловдив

Тема: Кариес в съседство с obturации в детска възраст

Научен ръководител: проф. д-р Мария Куклева-Тодорова, дм, дмн

Общо представяне на процедурата и докторанта

Като външен член на Научно жури съм представям становище на завършен дисертационен труд в изпълнение на чл.32 от Правилника за прилагане на ЗРАСРБ, заповед № Р-1372/24.08.2020 г. на Ректора на МУ – Пловдив и съгласно протокол №1 от заседанието на Научното жури.

Представеният на хартиен носител комплект с материали напълно съответства на чл.115 (1) от Процедура за придобиване на ОНС „доктор“ в МУ – Пловдив, Правилник на МУ-Пловдив от 06.11.2014 г. и включва всички необходими документи.

Д-р Севда Рималовска е родена на 08.04.1973 г. в Пловдив. Завършила е висшето си образование във ФДМ, МУ - Пловдив през 2001г. с професионална квалификация „магистър - стоматолог“. От 2002 г. е асистент в Катедра „Детска дентална медицина“. Специализирала е в същата катедра в периода 2002-2005 г. и успешно е придобила специалност по Детска стоматология през 2006 г. От дипломирането си практикува като лекар по дентална медицина в АИПС-ДДМ „д-р Севда Рималовска“ в Пловдив. Зачислена е като докторант на самостоятелна подготовка през 2017 г., а е отчислена с право на защита със заповед на Ректора на МУ-Пловдив от 23.07.2020 г.

Актуалност на тематиката

Независимо от факта, че се приемат едни и същи основни рискови фактори за появата на първичния и на вторичния зъбен кариес, в етиологията на вторичния кариес се намесват редица други фактори, които основно са свързани с качеството и вида на първоначалното възстановяване на нарушената зъбна морфология, свойствата на obtуровъчните материали и тяхната устойчивост в оралната среда, допуснати грешки, пропуски и отклонения от протокола по време на препариране и obtуриране и мн.др. Както в специализираната научна литература, така и в реалната дентална практика има многобройни проявления на вторичния кариес по зъбите на деца и възрастни. Научни изследвания на вторичния кариес са провеждани предимно при възрастни и сравнително по-малко информация има относно засягането на временните или постоянните детски зъби и вероятните рисковите фактори. Вторичният кариес все още остава нерешен проблем в денталната теория и практика и освен това отнема финансов ресурс от предвидените обществени или семейни средства за здравеопазване.

Приемам избора на тази тема и като възможност за подпомагане на процеса, насочен към запазване на детското дентално здраве и я определям като актуална.

Структура на дисертационния труд

Завършеният научен труд съответства на приетите норми за дисертация във ФДМ, МУ – Пловдив, съобразени с изискванията на ЗРАСРБ.

Общият обем е 220 страници и включва следните основни части: въведение 2 стр., литературен обзор 57 стр., собствени изследвания – цел, задачи 1 стр., материал и методи 12 стр., резултати и обсъждане 97 стр., основни изводи 2 стр., библиография 27 стр. и приложения 16 стр. Литературният справочник по темата обхваща 264 публикации, от които 9 на кирилица. Приложенията са 9.

Познаване на проблема

Литературният обзор е достатъчно информативен и е правилно структуриран съобразно с поставените изследователски задачи. Началото на обзора е насочено към определение на термина вторичен кариес, при което избира аналогичен термин кариес в съседство с обтуриации. След това се съобщават данни за разпространението му при деца, рисковите фактори за временните или постоянните детски зъби, съвременните възможности за диагностика на кариес в съседство с обтуриации, профилактика и лечение. Завършва с обобщение – резюме на съдържанието на обзора, което загатва за нерешените проблеми в страната, даващи основание за избора на дисертационната тема и определящи нейната цел и задачи. Докторантката познава състоянието на проблема и оценява творчески информацията от научната литература.

Д-р Рималовска си поставя за цел да проучи зъбния кариес в съседство с обтуриации при временни и постоянни детски зъби и да изработи препоръки за профилактика и лечение. Тя определя 6 задачи за изпълнение на посочената цел: 1) да проучи разпространението на кариес в съседство с обтуриации при постоянни детски зъби; 2) да проучи разпространението на кариес в съседство с обтуриации при временни зъби; 3) да проучи мнението на лекари по дентална медицина (ЛДМ) за лечението на детските зъби; 4) да проучи отношението на родителите към денталното лечение на временните зъби; 5) да проведе сравнително клинично проучване на кариес в съседство с обтуриации при временни молари, обтурирани с ГЙЦ и компомер; 6) да подготви препоръки за избор на обтуровъчно средство и поведение при лечение на кариес в съседство с обтуриации на временни молари.

Методика на изследването

Разделът „Материал и методи“ е описан по реда на задачите. Използвани са клинично-статистически изследователски методи и обекти, които са адекватни на определените шест задачи: ретроспективно проучване на амбулаторните карти на 626 деца (5-18г.) и на 517 деца (2-12г.) за отчитане на обтурирани зъби и повърхности и наличие на кариес в съседство с тях (задачи 1 и 2), анкетни проучвания на ЛДМ и на родители (задачи 3 и 4), рутинно лечение на кариес на временни молари и обтуриране с ГЙЦ или компомер и клинично проследяване за кариес по съседство чрез избрани критерии. Статистическата обработка на събраните данни е направена чрез програмата SPSS версия 19.

Избраните методи на изследване позволяват постигане на поставената цел и получаване на адекватен отговор на задачите.

Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Проучванията са проведени през 2012-2019 г. Дисертацията е изградена изцяло върху епидемиологични и клинично проучвания, определящи разпространението на кариес в съседство с обтуриации на временни и постоянни детски зъби, както и около изработени от докторанта обтуриации от ГЙЦ или компомер на временни молари. Анкетните проучвания определят избора на обтуровъчен материал при лечение на

детски зъби от ЛДМ и отношението на родителите към денталното лечение на техните деца. Вследствие на това се оформят препоръки за избягване на риска от кариес в съседство с obtурации на детските зъби..

Изследователският материал е достатъчен. Събраните резултати и обсъжданията им в съответствие с вече публикуваните научни данни са изложени последователно по задачи. Доказателственият материал е представен в 17 таблици, 77 фигури и 9 приложения. Аналитично са разгледани собствените резултати и литературните сведения. Всяка задача завършва с кратки изводи, които са в съответствие с описаните статистически обработени резултати. Докторантката е извела 16 основни изводи, които се базират на получените от нея резултати.

Д-р Рималовска определя 8 приноси, от които 4 оригинални и 4 с потвърдителен характер. Действително тя прави първите за страната проучвания на кариеса в съседство с obtурации, изработени от амалгама или композит (на вторичния кариес) на детски зъби – временни и постоянни. За първи път у нас провежда сравнително клинично изследване на кариес в съседство с направени от нея obtурации от ГЙЦ или компомер, за да определи подходящото средство за възстановяване на временни молари. Проучва факторите, определящи избора на ЛДМ за obtуровъчен материал при лечение на детски зъби. Също така изследва мнението на родителите за вида на възстановителния материал за временните зъби на децата им. Потвърдителните приноси засягат вида на obtуровъчния материал, вида на засяганите зъбни повърхности и активността на кариозните лезии за развитие на кариес в съседство с obtурации на временните молари. Обобщеният световен и собствен опит тя влага в препоръките за избор на obtуровъчно средство и поведение при лечение на кариес в съседство с obtурации на временните молари.

Разработената тема съдържа базирани на научните факти изводи и препоръки, които трябва да се популяризират сред обучаващи се и сред практикуващи ЛДМ, за да бъдат обществено полезни за опазване на денталното здраве на децата.

Преценка на публикациите по дисертационния труд и личния принос на докторанта

Към документите по процедурата са добавени списък и копия на свързаните с дисертацията научни прояви. Представеният списък включва 4 реални публикации по темата на дисертацията - три обзорни статии в българско научно издание (2012-2013г.) и 1 самостоятелна статия в електронно международно научно издание (2020 г.), представяща резултатите от анкетата за определяне на критериите на практикуващите дентални лекари относно избора на възстановителен материал за временните зъби. Научните прояви са 7, от които три на научен международен конгрес, проведен в чужбина и 4 изнесени пред национални научни форуми. Направени са в периода от 1911 до 2018 г. Д-р С.Рималовска е първи автор най-често в съавторство с научния си ръководител. За този продължителен период на работа по дисертацията си тя би трябвало да има по-изразена публикационна активност и реални научни статии.

Въпреки че в епидемиологичните изследвания са участвали и други преподаватели от катедра Детска дентална медицина, личното участие на докторантката в осъществяване на дисертационното изследване и обработка на получените резултати е явно. Последователната работа по планираните задачи я води до формулиране на изводи и приноси, оформяне и публикуване на научни статии, участия в различни научни прояви.

Автореферат

Авторефератът отразява съдържанието на дисертационния труд съкратено в обем 64 страници. Литературният обзор и библиографията не са включени. Собствените изследвания са представени правдиво и достатъчно ясно. Доказателственият материал е

изложен в 18 таблици и 40 фигури. Подробно са представени препоръките за избор на обтуровъчно средство при лечение на кариес на временните зъби в съседство с обтурация, основните изводи и приносите. Авторефератът приключва със списъка на публикациите и научните прояви във връзка с дисертацията.

Критични забележки и препоръки

Твърде голяма е разликата във възрастта на обхванатите (5-18 г.) 626 деца в проучването за разпространение на кариес в съседство с обтурации на постоянните детски зъби (задача 1). Единица на наблюдение са постоянни зъби с обтурации, обаче в този широк възрастов диапазон влияние върху честотата на кариеса би трябвало да имат и други условия: съседни кариозни повърхности или повърхности с обтурации, качество на съседните обтурации, особено ако са на временен зъб, екстрахирани временни зъби, постоянни зъби в пробив и условия, които биха допринесли за по-обилно плаконатрупване. Приблизително същото може да се добави и по отношение на задача 2, защото големият възрастов диапазон на изследваните деца (2-12г.) съвпада частично с периода на смяна на временните зъби. Доказателство за това са по-големите относителни дялове на напредналите първични кариесни лезии (фиг.21).

Цифрите в текста на стр.90 и фиг.20 сумарно не дават 100%.

Излагането на фактическия материал в таблици и фигури се повтаря и словесно.

Изненадващо висок е делът на децата с добра орална хигиена(89%) и липсата на деца с лоша хигиена (стр.130). Констатирам противоречие между този резултат и съобщението на стр.131-132, че само едно дете не осъществява орална хигиена.

Направените препоръки за превенция и лечение на кариес в съседство с обтурации при временни зъби са базирани на известни и приети в международен аспект съвременни принципи за лечение и профилактика на зъбния кариес и ги приемам по-скоро като обобщение на натрупаните познания, отколкото произлизащи от собствените изследвания.

Въпреки отбелязаните констатации и разсъждения, цялостно разработката е методично планирана и реализирана.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Д-р Севда Илиева Рималовска е провела целесъобразна, в по-голямата си част самостоятелна научно-изследователска работа и представя дисертационен труд с тематична актуалност, достатъчен по обем доказателствен материал и **научно-приложни** резултати, **които представляват оригинален принос в науката** и отговарят на изискванията и критериите на ЗРАСРБ, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на МУ - Пловдив.

Представеният дисертационен труд показва, че д-р Рималовска притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност Детска дентална медицина като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните дисертационен труд „Кариес в съседство с обтурации в детска възраст“, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на д-р Севда Илиева Рималовска** в докторска програма по Детска дентална медицина.

01.10.2020 г.

Проф. д-р Снежанка Топалова-Пиринска, дм
Катедра Консервативно зъболечение
ФДМ, МУ – София

